

The Journal of Academic Social Science Studies



International Journal of Social Science

Volume 6 Issue 1,p. 839-858, January 2013

**“KÜÇÜK AĞA” ROMANININ TEMATİK VE YAPI
BAKIMINDAN İNCELENMESİ**

*ANALYSIS OF “KÜÇÜK AĞA” NOVEL IN TERMS OF THEME AND
STRUCTURE*

Arş. Gör. Adem GÜRBÜZ

Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü

Abstract

Analysis of “Küçük Ağa”, by Tarık Buğra, in terms of theme and structure is a study of the mentioned novel. The novel tells about the Ottoman Empire defeated in the World War I and then the liberation movement and the struggle for independence. The establishment of Kuvayimilliyeye and the replacement of Kuvayimilliyeye by the regular army is told eloquently. The most important theme of the work is the struggle for power between Kuvayimilliyeye and the Sultan, which is the major conflict of the period. There existed a struggle between those who support the Sultan and those who support Kuvayimilliyeye to liberate the country which was under invasion. While Kuvayimilliyeye supporters were aiming to save the Sultan, claiming that the Sultan was held captive in the hands of the British, the Istanbul government considered the supporters of Kuvayimilliyeye as insurgents and issued a fatwa against them.

In this article, thematic and structural elements of the “Küçük Ağa” novel will be studied. The view and function of the characters will be evaluated and the characters will be analyzed. In addition, the work will be analyzed in terms of time, space, perspective and the elements of narration. This study aims to have a better understanding of the theme of this great work of our literature, to analyze the message given to the readers and to show the national consciousness given through the story by analyzing the novel of “Küçük Ağa”, by Tarık Buğra, in terms of theme and structure. In this study, theme, plot, characters, time, setting, perspective and the elements of narration will be considered under the title of “Analysis of Küçük Ağa in terms of theme and Structure”.

Key Words: Küçük Ağa, Tarık Buğra, Ottoman, Kuvayımillîye, Theme and Structure.

Öz

Tarık Buğra'nın “Küçük Ağa” adlı romanının tematik ve yapı bakımından incelenmesi adıyla sunulan bu çalışma adı geçen romanın tahlil edildiği bir roman incelemesidir. Eserde Birinci Dünya Savaşı'ndan yenilgiyle ayrılan Osmanlı Devleti'nin panoraması verildikten sonra kurtuluş hareketi ve bağımsızlık mücadelesi anlatılır. Kuvayımillîye'nin kuruluşundan yerini düzenli orduya bırakmasına kadarki süreç akıcı bir üslupla anlatılır. Eserin en önemli teması dönemin en büyük çatışması olan Kuvayımillîye ile padişah arasındaki iktidar mücadelesidir. Bir tarafta yurt işgal altında iken, diğer tarafta vatanın kurtuluşunu padişah ve Kuvayımillîye'de görenler arasındaki mücadele ele alınır. Kuvayımillîye taraftarları padişahı kurtarmayı amaçladıklarını, padişahın İngilizlerin elinde tutsak olduğu fikirlerini savunurken; İstanbul Hükümeti Kuvayımillîye taraftarlarını isyancı olarak görür ve haklarında fetva çıkarır.

Bu makalede Küçük Ağa romanının tematik ve yapı unsurları incelenecektir. Kişiler dünyasının görünümü ve işlevi değerlendirilecek ve karakterler analiz edilecektir. Ayrıca eser zaman, mekân, bakış açısı ve anlatıcı unsurları bakımından da tahlil edilecektir. Bu çalışmanın amacı Tarık Buğra'nın Küçük Ağa adlı romanını tematik ve yapı olarak inceleyerek edebiyatımızın bu dev eserinin temasını daha iyi anlamak, okuyucuya hangi mesajları verdiğini tahlil etmek, eserin vermiş olduğu milli bilinci göz önüne sermektir. Çalışma “Küçük Ağa romanının tematik ve yapı olarak incelenmesi” başlığı altında tema, olay örgüsü, kişiler, mekân, zaman, bakış açısı ve anlatıcı başlıkları altında değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Küçük Ağa, Tarık Buğra, Osmanlı, Kuvayımillîye, Tema ve Yapı.

GİRİŞ

İncelediğimiz eser olan “Küçük Ağa” Tarık Buğra’nın en büyük ve en tanınmış eseridir. Kurtuluş Savaşı’nın küçük bir Anadolu kasabasından görünüşüdür. Eserde “*Konuya ilk defa resmî olmayan bir gözle, aydın bir Türk’ün hür bakışlarıyla ve değerlendirmeleriyle bakılmıştır.*” (Buğra. 2000: 487) Eser tarihi bir romandır. Birinci Dünya Savaşı’ndan Kurtuluş Savaşı’nın sonuna kadar olan tarihi süreci ele almaktadır. Bu tarihi süreç yer yer gerçek kişi ve olaylarla birlikte anlatılmıştır (Çerkes Etem, Çakırsaraylı vb.). Roman olarak kurgulanan eserde verilen tarihi bilgiler resmi tarihle örtüşmekle birlikte konuya farklı bir bakış açısı da getirilmiştir. Tarık Buğra savaşın insani yönünü ön planda tutarak tarihe ışık tutmuştur. Bir taraftan Birinci Dünya Savaşı’ndan mağlup ayrılan Osmanlı anlatılırken, diğer taraftan savaşta bir kolunu geride bırakan Çolak Salih’in şahsında savaşın kuru bir bilginin dışında insani boyutunu gözler önüne serer.

Tarık Buğra Küçük Ağa romanını yazarken kendi hayatından faydalanmıştır. Yazar roman kahramanlarından Çolak Salih’i “*babasının bürosunda tanımı; 1921 ve 1922 Akşehir’inden hiçbir zaman unutamadığı görüntüler kalmış kendisinde; babasının defterinde İstanbullu Hoca, Topal Gazi (romandaki Çolak Salih- E.N), Ali Emmi, Doktor Minas, Çakırsaraylı ve öteki roman kişileriyle ilgili satırlar varmış.*” (Naci, 2009: 319) Eser birinci kitap ve ikinci kitap olmak üzere iki ana bölüme ayrılır. Bunlardan birinci kitap kendi içinde 5 ayrı bölüme ayrılırken, ikinci kitap kendi içinde 4 ayrı bölüme ayrılmaktadır. Yazar tarafından her bölümün başında ve zaman zaman bölüm içlerinde karşımıza çıkacak bölümle ilgili ipucu diyebileceğimiz başlıklar kullanılmıştır. Bu başlıkları gören okuyucuda o bölümle ilgili merak uyandırılır. Örneğin “*Bir perde kapanıyor*”(a.g.e, 334), “*Düşlerin akşamı*” (a.g.e,353), “*Salih’in bıraktığı Akşehir*”(a.g.e,380) başlıkları okuyucuda o bölümü okuma isteğini artırır ve okuyucunun ilgisini sürekli olarak canlı tutar.

Bu çalışmanın amacı Tarık Buğra’nın Küçük Ağa adlı romanını tematik ve yapı olarak inceleyerek edebiyatımızın bu dev eserinin temasını daha iyi anlamak, okuyucuya hangi mesajları verdiğini tahlil etmek, eserin vermiş olduğu milli bilinci gözler önüne sermektir. Çalışma “Küçük Ağa romanının tematik ve yapı olarak incelenmesi” başlığı altında tema, olay örgüsü, kişiler, mekân, zaman, bakış açısı ve anlatıcı başlıkları altında değerlendirilecektir.

1. Temalar

“*Öğretici veya edebî bir eserde işlenen konu, düşünce, görüş, tem, ana konu*”(TDK, Türkçe Sözlük 2005: 1945) olarak tanımlanan tema, bir metnin anlaşılmasında rol oynayan en önemli etmenlerdendir. Olay örgüsünü romanın iskeleti olarak düşünürsek, tema bu iskeletin ruhu konumundadır. İncelemiş olduğumuz Küçük

Ağa romanında bağımsızlık mücadelesi, umut, hasret, eski-yeni çatışması temaları tespit edilmiştir.

1.1 Bağımsızlık Mücadelesi

Küçük Ağa romanının ana temini bağımsızlık mücadelesi oluşturur. Savaşın yenik ayrılan Osmanlı Devleti dört bir yandan düşman işgaline uğramış, İstanbul işgal güçlerinin eline geçmiştir. Bu şartlar altında ülkenin kurtarılması için Anadolu topraklarında Kuvayımillîye adında bir yapılanma ortaya çıkar. Eserde bağımsızlık mücadelesi Kuvayımillîye tarafından verilir.

Eserde öncelikle Kuvayımillîye'nin ortaya çıkması ve bu ortaya çıkışın nasıl sancılı olduğu, güçlenmesinin, halka sevdirmesinin ne güçlüklerle gerçekleştirildiği gözler önüne serilir. Kuvayımillîye bir kurtuluş hareketidir. Fakat bunun bir kurtuluş hareketi olduğunun halka anlatılması gerekmektedir. Bir yandan Kuvayımillîye taraftarları ülkeyi kurtarmak için canla başla mücadele ederken, öbür yandan o esnada Osmanlı İmparatorluğu'nu yöneten İstanbul Hükümeti tarafından hain olarak ilan edilirler. Eserde Kuvayımillîye ile İstanbul Hükümeti arasındaki bu çatışmalar resmedilir. Payitahta ve Zat-ı Şahane'ye (padişah) büyük bir imanla bağlı olan İstanbullu Hoca, Kuvayımillîye'yi nifakçı olarak görür. Çıktığı Cuma hutbesinde

“-Kuvayımillîye mi dedin? Bu nifakın ta kendisidir. Bu çulsuz, çuvalsız aklın, tek aklın peşine düşüp uçuruma sürüklenen gafletin, katil kastın ta kendisidir. Vatani kurtaracakmış ha” (a.g.e. :96) diyerek Kuvayımillîye'yi çok ağır bir şekilde eleştirir.

Hoca aynı hutbesinde Kuvayımillîye ile çeteleri bir tutar.

“-Peki. Ya Çakıcı da vatani kurtarmak için derse? Ya Sarıca çetesi, ya Çakırsaraylı güruhu, ya Şaşı'nın avenesi de aynı şeyi söylerse. Ya sen birini, ya ben ötekini seçersem? Söyle, nifak cehennemi bu değil de nedir?” (a.g.e. 96) diyerek Kuvayımillîye'yi halkın arasına nifak sokmakla suçlar.

İstanbullu Hoca'nın suçlamalarından da anlaşıldığı gibi büyük bir cepheleşme ortaya çıkmıştır. Her iki cephe de vatanın kurtarılması için çalıştıklarını söylemektedir. Lakin bu ayrılık neden? Kuvayımillîye'ye niçin ihtiyaç var? Bu soruların cevabını hutbeden hemen sonra bulmaktayız. Hutbeden hemen sonra, henüz cemaat dağılmadan Kuvayımillîye taraftarı olan Doktor Haydar Bey söz alarak *“-Kuvayımillîye'nin vatani, milleti ve Zat-ı Şahane'yi bugünkü zor durumdan kurtarmak gayesine dayanan gayretlerini nasıl bir nifak diye vasıflandırabilir, bu iddiasını nasıl çürütebiliriz? Hükümet eli kolu bağlı vaziyette ve düşmanın emr-ü kumandasında. Salâh ve necatımız için ne yapabilir? Hiç!..”* (a.g.e. 101) der ve Kuvayımillîye'nin padişahı bu zor durumdan kurtarma amacında olduğunu, padişahın elinin, kolunun bağlı olduğunu vurgular.

Eserde Kuvayımillîye taraftarlarının amaçlarının padişahı devirmek değil; bilakis padişahı işgal güçlerinin elinden kurtarmak olduğu vurgulanır. Hatta

Kuvayımilliye'nin padişah'tan icazet aldığı söylenir ve bunun halk arasında yayılmasını sağlamak için bazı söylentiler çıkarılır. Bir toplulukta Kuvayımilliye taraftarı olan Ali emmi "Bak Mevli't ağa sana bi şey deyecem, iyi dinle amma, biz iyi yerden haber aldık. Zât-ı Şahâne, Mustafa Kemal Paşa'ya demiş ki, bak bunu iyi dinle, sancak-ı şerif sizinledir, size emanettir demiş. Anladın mı?" (a.g.e. 145) diyerek Kuvayımilliye'nin sancak-ı şerifin koruyucusu olduğunu söyler ve halkı Kuvayımilliye'ye destek olmaya çağırır.

Yine aynı toplulukta Ali emmi sır verircesine "meğer Mustafa Kemal Paşa'yı gizli bir fermanla göndermiş Kâzım Karabekir Paşa'ya, Fuat Paşa'ya ve diğer bütün paşalarına ve kumandanlarına, benim emrimde gibi el ele, hep beraber vatanın halâsına çalışacaksınız buyurmuş. İstanbul'dan Kuvva'ya devamlı olarak silâh, cephane ve adam gidermiş." (a.g.e. 146) diyerek padişahın Kuvayımilliye'yi bizzat desteklediği sırrını verir.

Yazar Kuvayımilliye hareketini eserde açık bir şekilde destekler. Kurtuluşun tek yolu olarak gösterir. Kuvayımilliye dışındaki hareketleri haklı ve doğru olsalar bile başarısız olarak görür. "Ölümün eşiğine gelen memleketi ancak ve ancak Anadolu hareketi kurtarabilirdi. Bu hareket memleketin yüreğinden gelen bir hareketti. Tıpkı hücumu uğrayan bir adamın kendini korumak ve kurtarmak için yaptığı işti. Buna karşı aynı iddiayı taşıyan hareketler, niyetleri ne kadar iyi olursa olsun, memleketin elini kolunu tutmaktan başka bir işe yaramıyordu, yaramayacaktı da." (a.g.e. 276-277) diyerek Kuvayımilliye'nin gerekli ve zorunlu olduğuna okuyucuyu ikna etmeye çalışır.

1.2 Umut

Küçük Ağa romanında Birinci Dünya Savaşı'ndan mağlup olarak ayrılmış, ülkesi işgal edilmiş bir Osmanlı vardır. Ülkenin bütün kaynaklarına el konmuş, halk sefillik çekmektedir. Yiyecek sıkıntısı had safhadadır. Sigara ve kahve dahi bulunamamaktadır. Fakat halkın bağımsızlığa olan umudu hiçbir zaman eksilmemiştir. Bir gün mutlaka düşmanın ülkeden kovulacağına olan imanları halkı hayata tutundurmaktadır. Ali emmiyi hayata bağlayan bu imandır. "Zaferi görmeden ölmem ben" (a.g.e. :403) diyen Ali emmi tıpkı gençler gibi hiç durmadan, son nefesine kadar vatanın bağımsızlığı için çalışır.

İşgal altındaki ülkede umutların hep diri kalması gerekmektedir. Tarık Buğra, "Çok geç vakitlerde sahipsiz sokakların sessizliğini naralar, Rumca ve Ermenice naralar parça parça delik deşik ederdi. Ve beşikteki çocukların, kanıayaklı kızcağızların korkmamaları lâzımdı." (a.g.e. :8) diyerek beşikteki çocukların korkmaması gerektiğini, güçlü olmaları gerektiğini vurgular. Ali emmi savaşta bir kolunu bırakarak dönen Çolak Salih'e zafere olan inancını şu şekilde açıklar:

“Yürekli ol Salih'im, yürekli. İmanını yitirme. Allaha dayan ki sırtın yere gelmesin. Bak bakayım etrafına! Hadi bak... Önce bana bak istersen. Bi ayağı çukurda Ali emmi... Ne tutar beni ayakta? Tahsin ağanı bildin mi? Benim oğlum. Otuz yaşındaydı. Ümüğünden tuttu mu ayıyı boş çuval gibi yere sererdi. İki oğlu, bi kızı var. Onlar şinci analarıyla kaldı. Tahsin nerde? Mezerini bile bilmem... Ne tutar sandın beni ayakta” (a.g.e. :41)

Ali emmiye göre bu bir savaştır. Oğlunu şehit vermiştir. Oğlundan geriye iki oğul, bir kızı kalmıştır. Bütün ülkede, hemen her evden gidip de dönmeyenler veya yarım yamalak dönenler olmuştur. Ülke bu haldeyken kimse kendi derdine düşmemelidir. Harpte bir kolunu geride bıraktığını dillendiren Çolak Salih'e Ali emmi “- Utan len Hafızın oğlu utan. Koca Memâlik-i Osmaniye senden beter oldu, bin beter oldu. Kıcı kırık İtalyan askeri gelmiş tâ Akşehir'e dayanmış da Hafızın oğlu kolundan budundan konuşur.” (a.g.e. : 40) diyerek ülke bu perişan haldeyken, düşman burunlarının dibine gelmişken, vatan uğruna verilen bacadan, koldan bahsetmenin utanılması gereken bir davranış olduğunu vurgular.

Payitaht yanlısı olan İstanbullu Hoca da halka umut aşulamakta, bu zor günlerin bir gün geride kalacağını belirtmekte ve halka ümit aşulamaktadır. İstanbullu Hoca meşhur hutbesinde ülkenin ahvalinden bahsettikten sonra ülkenin ahvali için “Vahimdir. Ammaaa... Senin bilmediğin kadar da ümit doludur. Çünkü görmediğin, gaflet ve dalaletinle inkâra meylettığın imkânlarla doludur.”(a.g.e. :92) diyerek halkın ümidini diri tutmaktadır.

1.3 Hasret

Tarık Buğra, romanında savaşa gidip dönmeyen eş, baba, kardeş, dayı hasretini ele alır. Her evden harbe gidenler olmuştur. Gidenlerden yıllar var ki haber dahi alınmamaktadır. Her evin yollarını beklediği birileri vardır. “Aylardan beri her ev kocaman bir göz olmuş, yollara dikilmişti: Her evin beklediği biri vardı, bir yavuklu, bir koca, bir oğul, bir ağa veya dayı...”(a.g.e. :7)

Hasret uzun sürmüştür. Ve bu hasretin geride neler bırakacağını kimseler bilemiyordur. Eserde umutlu bir hasret ele alınır. Döneceklerine dair bir umut.“Kimi hastahaneneden, kimi esaretten gelecekti. Nasıl geleceklerdi? Hangi beden, hangi ruhla geleceklerdi? Bunu düşünen veya düşünmeye cesaret eden pek yoktu, geleceklerini, gelmelerinin muhtemel olduğunu bilmek yetiyordu.” (a.g.e. :7)

Yazar bu beklemenin artık bir zorunluluğa dönüştüğünü belirtir. Bu hasret artık bitmek zorundadır. Tahammülü kalmamıştır bekleyenlerin. Bir yandan fakirlik, sefalet; diğer yandan işgal güçleri; öte yandan yıllardır dost bildikleri komşu Rum ve Ermenilerin ihaneti tahammül bırakmamıştır halkta. Ve artık gelmelidir geride kalanlar. “Sonra gelmeleri gerekti, şarttı artık. Yoksa pırıl pırıl Akşehir kendi üzerine kapanan bir mezar olur çıkardı. Buna az bir şey kalmıştı.” (a.g.e. :7-8)

Tarık Buğra savaşın hüznü ve hasretini Salih'in harpten dönüşünde annesiyle olan karşılaşmasında oldukça dramatik bir şekilde resmeder. Harpten sağ kolu olmadan dönen Salih evin kapısından içeri girerek *"Ana ben geldim"* (a.g.e. :17) der. Sessizlik bozulmaz. Salih kolu olmadığından oldukça üzgündür, bunu neşeyle gizlemeye çalışmaktadır. Fakat Salih bunu pek başaramamaktadır.

Salih'in sesi neşeyi artık büsbütün kötü taklit ediyordu:

"-Ana, ben geldim diyorum sana."

Kapıyı kapattı. Taşlık büsbütün karardı ve yukarı sofanın tahtaları hızlı hızlı gıcırdadı:

"-Salih, Salih, Salih'im."

"Bir kadının bu sesi çıkarabilmesi için ana olması, bir oğlunu şehit vermesi, dul kalması ve nihayet, son oğlunu da işte böyle cepheden beklemesi gerekti." (a.g.e. :17-18)

Tarık Buğra burada çekilen hasretin bir annenin sesine olan yansımalarını âdeta resmeder ve okuyucunun savaşı, bunun sonuçlarını ve cepheden hasretle beklemenin ne demek olduğunu anlamasını sağlar.

1.4 Eski-Yeni Çatışması

Küçük Ağa romanında işlenen bir diğer tema da eski-yeni farklılıklarıdır. Bu farklılaşma daha çok eski, güçlü Osmanlı dönemi ile Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki güçsüz Osmanlı döneminde özellikle Rum ve Ermenilerin değişen davranışlarında ortaya çıkar. Romanın henüz başında Salih harpten Akşehir'e döndüğü zaman Akşehir'de görülen değişimi hemen fark eder. Akşehir'de Rumca konuşmak bir ayrıcalık olmuştur artık. *"Ağzından kaçırırvermesine sebep belki de onun çırak ve kalfaları ile ikide bir Rumca konuşması idi. Eskiden böyle yapmazlardı. Çarşıda, sokakta, hatta meyhanelerinde hep Türkçe konuşurlardı."* (a.g.e. :32) Ülkedeki başıboşluğu fırsat bilen Ermeni ve Rumlar öncelikle Türkçeyi kullanmamaya başlarlar. Niko *"Eskiden Rum şivesini örtmeye çalışırdı. Şimdi inadına belli etmeye çalışır gibiydi"* (a.g.e. :13) Daha sonra ülkedeki işgalci güçlerle birlik olarak Türklere hakaretler ederler. Ve eserde Niko ve bazı Rumlar Pontus Rum Devleti'ni kurmak için savaşa giderler. Yıllarca birlikte dostça geçinilen insanlar, korkulan tehlikeli kişiler olmuştur. Çolak Salih bu durumu bir türlü kabullenemez ve *"Ülen kardeş gibi büyüdüydük... Herkes birbiriyle alışveriş eder, selamlaşır, güler oynardı. Ne kahpe dinliymiş namussuzlar."* (a.g.e. :83) diyerek bu değişime olan tepkisini dillendirir.

Eserde vurgulanan bir başka değişim ise savaş sonrası perişan olan Osmanlı'nın tersine Rum ve Ermenilerin gittikçe zenginleşmesidir. Akşehir'de Müslüman halk yiyecek ekmek bulmakta zorlanırken Rumlar ve Ermeniler

meyhanelerde gününü gün etmektedirler. Tarık Buğra “Cephede bir ordu ölümle pençeleşirken burada ve elbette buralarda, yalnız Akşehir’de değil, bütün memlekette bir şeyler “Ufak tefek bir şeyler” olmuştu. Salih ve binlerce Salih sınırlarda kol, bacak bırakır, meslek, zanaat bırakırken Niko ve Nikolar usta olmuş, dükkânlar açmış, bahçeler satın almışlardı... Ve bişeyler “ Ufak tefek bir şeyler” olmuştu.” (a.g.e. :33) diyerek Osmanlı’nın evlatları cephede vatan için mücadele ederken, içerde Rum ve Ermenilerin zenginleşmesine ironik bir şekilde dikkat çeker.

Tarık Buğra, Akşehir’deki Gâvur Mahallesi’ndeki değişimden de bahseder. Gâvur Mahallesi Ermeni ve Rumların yaşadığı mahalledir. Eskiden kendi halinde, Akşehir’in bir parçası olan bu mahalle artık Akşehir’den iyice ayrılır olmuştur. Acılar, sevinçler, hüznler ortak değildir çünkü. Osmanlı’nın çöküşü Akşehir için bir ölüm sessizliği iken, Gâvur Mahallesi için bir bayram şenliğidir. “Tekke Deresi’ne doğru sokulan bu kârgir ve kiremit damlı evlerde hava bambaşka idi. Akşehir’i saran çöküntüye karşı bu mahalle gün gün dinçleşiyordu. Yatsıyla birlikte kasaba o deliksiz karanlığın içinde mezar uykusuna dalar, fakat bu evlerde pencereler turuncu turuncu bakardı ve Minas’ın, Yorgo’nun meyhanelerinden sokağa kahkahalar, şarkılar, gitar ve ud sesleri taşardı”(a.g.e. :8) diyen yazar, bu tezadı bir tarafta ölüm sessizliği, diğer tarafta meyhanelerden taşan kahkahalar, gitar ve ud sesleriyle somutlaştırır.

2. Olay Örgüsü

Olay örgüsü, öyküde yer alan olayların bir mekân, bir zaman içinde neden sonuç ilişkisi içerisinde sıralanış biçimidir. Forster, olay örgüsünü “olayların zaman sırasına göre düzenlenerek anlatılması, olaylar arasındaki neden sonuç ilişkisi” (Forster, 1982: 128) olarak tanımlar. Olay örgüsünde vaka sebep sonuç ve mantıklı bir gelişim içerisinde akışını sürdürür ve bir sonuca bağlanır. İncelediğimiz metin olan Küçük Ağa’da olay örgüsü Salih’in cepheden sağ kolunu geride bırakmasıyla başlar ve Küçük Ağa’nın eşi Emine’nin ölümünden sonra Akşehir’den ayrılmasıyla son bulur. Olay örgüsünü bölümlerine şu şekilde ayırmamız mümkündür:

I. Bölüm

- Çolak Salih’in Arabistan cephesinden Akşehir’e dönmesi, kasabanın savaş sonrası halini görmesi ve kasabada savaş sonrası Rumların güçlenmesi.
- Vatanın kurtarılması için Anadolu’da bağımsızlık mücadelesi veren Kuvayımilliye’nin ortaya çıkması.
- Kuvayımilliye’nin gücünü kırmak için padişah tarafından İstanbullu Hoca’nın Akşehir’e gönderilmesi.
- Ülkenin bu zor durumunu fırsat bilen Rumların Pontus Rum Devleti kurmak için örgütlenmeleri ve Niko ile arkadaşlarının bu amaç uğruna Akşehir’i terk etmesi.
- İstanbullu Hoca’nın sert tenkitleri karşısında daha fazla dayanamayan Kuvayımilliye’nin İstanbullu Hoca için “vur emri” çıkartması.

- Yeni doğacak çocuğunu babasız bırakmak istemeyen İstanbullu Hoca'nın, taraftarlarının da yoğun baskısı üzerine Akşehir'den kaçarak Çakırsaraylı çetesine katılması

II. Bölüm

- Çakırsaraylı çetesine katılan İstanbullu Hoca'nın sakallarını keserek Küçük Ağa adını alması ve yeni bir kimliğe bürünmesi.
- Kuvayımilliye'nin Çakırsaraylı çetesini çökertmesi, Küçük Ağa'nın buradan sağ kurtularak kendisinin on onbeş kişilik bir çete kurması.
- Çolak Salih'in Küçük Ağa'yı ikna ederek ülkenin kurtarılması için mücadele etmesini sağlaması ve birlikte Çerkes Etem'in kardeşi Tefvik Bey'in grubuna dâhil olmaları.
- Çerkes Etem ve çetesinin ülkenin kurtuluşu için çok önemli vazifeler gördükten sonra düzenli orduya katılmak istememesi ve Ankara'ya kafa tutmaları.
- Küçük Ağa'nın Çerkes Etem çetesini içten çökerterek çete üyelerinin çoğunun Kuvayımilliye'ye katılmasını sağlaması, geriye kalan çetecileri de ordunun dağıtması ve Çerkes Etem çetesinin yok edilmesi.
- Küçük Ağa'nın Ankara'ya gitmesi, orada ülkenin kurtuluşu için mücadele eden bazı kimselerle temas kurması ve Fevzi Paşa ile birlikte Akşehir'e gitmesi.
- Küçük Ağa'nın Akşehir'de İstanbullu Hoca'nın ölmüş olarak bilindiğini ve eşi Emine'nin başkasıyla evlendirildiğini öğrenmesi.
- Emine'nin ölümü üzerine Küçük Ağa'nın Akşehir'den ayrılarak Ankara'nın yolunu tutması.

3. Kişiler

3.1 Başkişi

Kişi, eserdeki eylem ve anlatımın biçimlenmesinde rol oynayan temel unsurdur. Bir romanda, *"yapıyı oluşturan bütün unsurların merkezi"* (Stevick, 2004: 138) konumunda bulunan kişiye başkişi veya daha yaygın bir nitelemeyle asıl kahraman *"protagonist"* (Stevick, 2004: 173) denir. Başkişiler: *"Romanda en ilgi çekici soruların ortaya atılmasına hizmet eden araçlardır; bizde inanç, sempati ve ani duygusal değişiklikler yaratır, bütün romanda ifade edilen ahlak felsefesinin somutlaştırılmasına hizmet ederler."* (Stevick, 2004: 173).

Küçük Ağa romanının başkişisi olan Küçük Ağa, esere Akşehir'e imam olarak atanan İstanbullu Hoca olarak girer, Akşehir'den kaçtığında Küçük Ağa namını alır.

Asıl adı Mehmet Reşit'tir. İstanbullu Hoca boylu posludur, pehlivan yapılıdır. Oldukça etkileyici bir kişiliği vardır İstanbullu Hoca'nın.

“Gözleri bir tuhaftı, karşısında daima göz arıyordu. Renkleri yeşile çalan açık ela idi ve simsiyah sakalı ile şaşırtıcı bir tesir yapıyordu. Bakışlarındaki mana şefkat, tevazu ve hüüzün ile didikleyici, meydan okuyucu, sorguya çeken, hüküm veren ışıltılar arasında dalgalanıyor, sesinin buna mütevazı tonu ile birleşince de bu genç adamı “hüküm verilemez, hükme bağlanamaz, uyulur” bir şahsiyet yapıp çıkıyordu.” (a.g.e. :59)

İstanbullu Hoca oldukça gençtir. Gür ve siyah sakalları vardır. “Fakat İstanbullu Hoca gür ve siyah sakalına rağmen insanı şaşırtacak kadar gençti.” (a.g.e. :58) İstanbullu Hoca genç olmasına rağmen oldukça âlim, fazıl, kâmil bir hocadır. Bilgili, imanlı ve oldukça cesurdur. Hak bildiği yoldan şaşmayan bir kişiliğe sahiptir. Milli Mücadele'yi kazandıran unsurlardan birisi olan din adamlarını temsil eder, din adamlarının vatanın kurtuluşu için bir nefer olarak çalışmasını örnekler.

İstanbullu Hoca Akşehir'e Mayıs'ın 29'unda gelir. O günler ülkenin işgal edildiği oldukça zor günlerdir. İstanbullu Hoca kurtuluşun yolunu padişahta bulur. Ona göre “Padişahın etrafında yekvücut bir kitle haline gelmek için Muhammed ümmeti elinden geleni yapmalı idi.” (a.g.e. :60) İstanbullu Hoca da bu amaç için çalışmakta, kurtuluşun yolunun padişahın etrafında kenetlenmekte olduğunu halka yaymaya çalışmaktadır. Hoca tüm gücüyle padişahı savunurken yaptığı konuşmalar Kuvayımilliye'ye zarar vermektedir. Kuvayımilliye İstanbullu Hoca'yı kendi saflarına çekmek veya kendisine zarar vermesini engellemek için çok uğraşır; fakat Hoca bunlardan hiç etkilenmez. O padişaha iliklerine kadar bağlı bir insandır. Cuma namazlarında verdiği hutbelerde Kuvayımilliye'yi çetelerle bir tutar. Kuvayımilliye'nin hiçbir tehdidine aldırış etmeyen İstanbullu Hoca İçin “vur emri” çıkartılır. İstanbullu Hoca bu tehditlere boyun eğmek istememesine rağmen eşi ve doğmak üzere olan çocuğu için Akşehir'den kaçarak Çakırsaraylı çetesine katılır.

Çakırsaraylı çetesine katılan İstanbullu Hoca tanınmamak için yeni bir kimliğe bürünür. Sakalını keser, sarığını, cübbesini çıkarır. “Ortalık ağardığı zaman artık o kar gibi sarıklı, latalı, sakallı İstanbullu Hoca yoktu. Yerine yün başlıklı, kadı biçimi şalvarına yumuşacık lâpçin mes çekmiş, salta giymiş, beli fişekliki tiğ gibi delikanlı gelmişti.” (a.g.e. :257) Hoca'nın yeni adı artık Küçük Ağa'dır. Küçük Ağa Çakırsaraylı çetesine Kuvayımilliye'nin verdiği baskından kaçarak kurtulur. On onbeş adamıyla birlikte kendi çetesini kurar. Küçük Ağa'yı bulması için Kuvayımilliye tarafından görevlendirilen Çolak Salih, Küçük Ağa'yı bulur. Fakat Hoca'yı çok seven Çolak Salih, Hoca'nın yerini Kuvayımilliye'ye bildirmez. Çolak Salih Hoca'dan ya vatanın kurtarılması için çalışmasını veya kendisini vurmasını ister. Hoca da on onbeş kişilik çetesine vatanın kurtarılmasına yeterince faydalı olamayacağını düşünmektedir. Çolak Salih ile birlikte Çerkes Etem'in kardeşi Tefik Bey'in çetesine katılır.

Roman başkışisi olan Küçük Ağa değişim ve gelişime açık bir karakterdir. Hak bildiği dava olan padişahın ülkenin kurtuluşunu sağlayacak gücü olmadığını fark ettiği zaman saf değiştirerek doğru yerde durmasını bilir. Burada yazar, padişah

tarafklarlarının da ülkenin kurtuluşu için nasıl faydalı olduklarını göstermek ister. Küçük Ağa Kuvayımilliyeye katılarak çok hayati hamleler yapar. Tevfik Bey'in yanında çeşitli başarılar elde eden Küçük Ağa, Tevfik Bey ve abisi Çerkes Etem ile Ankara arasında büyük ayrılıkların olduğunu, çetelerin başına buyruk olmak istediklerini, düzenli orduya katılmayı kabul etmediklerini görür. Küçük Ağa, bir yandan Tevfik Bey ve Çerkes Etem'in güvenini kazanırken diğer yandan büyük oyunlar ederek bu çetenin dağılmasını sağlar. Kurtuluş Savaşı'nın en önemli isimlerinden biri olur. Çerkes Etem çetesinin çökertilmesini sağlayan isimdir artık. Ankara'ya davet edilir. Ankara'da bir müddet kaldıktan sonra artık eşinin ve çocuğunun özlemine dayanamayarak Akşehir'e gelir. Akşehir'de kendisinin ölmüş olarak bilindiğini, eşi Emine'nin başkısıyla evlendirildiğini öğrenir. Dünyası yıkılan Küçük Ağa, eşinin boşanarak tekrar kendisiyle evlenmesini sağlamak için girişimlerde bulunursa da eşi Emine'nin ömrü buna vefa etmez. Bir Cuma sabahı Emine ölür ve aynı akşam Küçük Ağa Akşehir'den âdeta kaçarak Ankara'ya döner.

3.2 Norm Karakter

Başkahramandan sonra romandaki olayların gelişmesinde rol oynayan en etkili karakter norm karakterdir. Norm karakter, *"Romandaki çeşitli mizaçları anlayabilmek için okuyucunun şiddetle ihtiyaç duyduğu bir rehberdir."* (Stevick, 2004: 62) Bu karakterler eserin genişlemesini ve daha iyi kavranmasını, aydınlanmasını sağlar. *"Norm karakterler, eserin başkişisinin sahip olması gereken nitelikleriyle, yazarın tercihini ifade edebilir. Bazen derinlemesine anladığı gerçekleri yansıtarak bazen de sağduyunun ve aklı başında gerçeğin sözcüsü olarak roman başkişisinin moral körlüğünü ve hatalarını aydınlığa çıkarabilir."* (Stevick, 2004: 179) Küçük Ağa romanında sağ kolunu Birinci Dünya Savaşı'nda kaybeden Salih, Kuvayımilliyenin Akşehir'deki en önemli temsilcilerinden olan ve oğlunu cephede şehit veren Ali emmi, ağır ceza reisi Mehmet Bey, Birinci Dünya Savaşı'nda Arabistan cephesinde mücadele eden ve harpten sonra Kuvayımilliyeye için çalışan Doktor Haydar Bey ve İstanbullu Hoca'nın vefakâr eşi Emine norm karakterlerdendir.

Romandaki en önemli norm karakter Çolak Salih'tir. Küçük Ağa romanı Birinci Dünya Savaşı'nda Kütülammare'de sağ kolunu bırakarak yarım yamalak bir şekilde Akşehir'e dönen Çolak Salih ile başlar. Romanda yarım yamalak kalan Salih'in kişiliğinde âdeta harpten yenilgiyle çıkan Osmanlı yansıtılır. *"Şafak söküyordu. Yağmur dinmişti. Gök masmavi, pencereleri doğuya bakan oda güneşin ilk ışıkları ile aydınlıktı ve Salih'in yüzü olduğu gibi görünüyordu. Sağ kulak yarım, yanak paramparça, yırtılmış dudak aralığında görünen kırık dişler..."* (a.g.e. :23-24) Çolak Salih, harp dönüşünde önce bocalar, kendini hiçbir işe yaramaz addeder. Bir gün Salih, Rumların Pontus Rum Devleti kurmak için yaptıkları bir toplantıya şahit olur. En yakın

arkadaşı Niko da bunların elebaşlarından. Salih Osmanlı’yı yıkmak isteyen bu insanlarla nasıl birlikte olduğunu düşünerek kendinden utanır ve neler yapabileceğini düşünür. Ve işe sol kolunu eğitmekle başlar. Kısa bir süre sonra tek koluyla attığını vuran iyi bir nişancı olup çıkar. Akşehir’deki Kuvayimilliyeler’in temsilcilerinden olan Doktor Haydar Bey’e giderek Nikoların Pontus Rum Devleti ile ilgili toplantısını anlatır ve vatan için çalışmak istediğini söyler. O günden sonra Çolak Salih, Kuvayimilliyeler saflarında çok önemli vazifeler görür.

Romanda çolak görülen Salih’in en önemli hizmetlerinden birisi Küçük Ağa’nın, yani İstanbullu Hoca’nın, vatan için mücadele eden saflara katılmasını sağlamasıdır. Kuvayimilliyeler tarafından İstanbullu Hoca’yı bulmak ve öldürmek üzere görevlendirilen Çolak Salih, İstanbullu Hoca’yı bulur; fakat onun gibi değerli bir din adamının vurulmasını doğru bulmaz. Onun gibi birinin vatana hizmet edebileceğini düşünür, Küçük Ağa’ya, ya vatan için çalışmasını veya kendisini vurmasını söyler. Çolak Salih zaten vatan için mücadele etmesi gerektiğini düşünen Küçük Ağa’nın Tefik Bey’in çetesine katılmasını sağlamış olur. Çolak Salih kendi şahsında Kurtuluş Savaşı için mücadele eden kör, sakat, topal insanları temsil eder. Kurtuluş için herkesin, yaşlıların, kadınların, sakatların bile mücadele edebileceğini ve ettiklerini anlatır. Romanda en tehlikeli vazifelere bile oyuna gider gibi giden Çolak Salih tek koluyla yurdun kurtarılması adına büyük başarılar elde eder.

Romandaki bir diğer norm karakter Ali emmidir. Akşehir’in bilgisi, atası, güngörmüş ihtiyardır. Kalbi vatan için atar. Tel çerçevesi gözlükleri olan, ihtiyarlamış, alnı kırışmış, ak saçlı ve sakallı bir ihtiyardır Ali emmi. Oğlunu cepheye şehit vermiştir ve oğlunun kendisine emanet bıraktığı gelini ve üç torunuyla yaşamaktadır. Ali emmi romanda Kurtuluş Savaşı’nın “millet” ruhunu temsil eder. Ali emmiyi ayakta tutan hep yurdun kurtarılması için çalışması gerektiği duygusudur. Son nefesine kadar da bu uğurda mücadele eder. Ali emmi romanda sık sık “Zaferi görmeden ölür müyüm ülen ben!” (a.g.e. :391) diyerek kurtuluşa olan imanını vurgular ve halka güven aşılar. Akşehir’de Kuvayimilliyeler’in güçlenmesinde çok etkili olur, etkili konuşmalar yaparak halkı yönlendirir. Ali emmi romanda Mili Mücadele için çarpışan, mücadele eden halkı ve köylüyü temsil etmektedir.

Ağır ceza reisi Mehmet Bey de romandaki norm karakterlerdendir. Reis Bey’in sağlam bir kişiliği vardır. Boyu kısadır; fakat çok heybetli bir duruşu vardır. Akşehir’de çok sevilen ve sayılan bir kişidir. Oldukça sade ve alçak gönüllüdür. Fakat yeri geldiği zaman oldukça cesurdur. Çakırsaraylı çetesinin mekânına tek başına giderek Çakırsaraylı’ya hakaretler ederek onun Akşehir’i basmamasını sağlayacak kadar cesur ve hatiptir. Konuşmasıyla bu çetede ki yüz seksen kişinin Kuvayimilliyeler saflarına geçmesini sağlar. Etkili bir hitabeti vardır Reis Bey’in. İstanbullu Hoca’nın Kuvayimilliyeler’i eleştiren ünlü Cuma hutbesinde oldukça etkili bir konuşmayla Hoca’ya cevap veren ağır ceza reisinin halkın Kuvayimilliyeler’i benimsemesinde önemli bir rolü vardır. Bu konuşmasından sonra ceza reisliğinden istifa eder. Hiçbir makam, mevki peşinde değildir. Birinci meclise vekil olması için kendisine teklif getirildiğinde bu teklifi kabul etmez ve Milli Mücadele için çalışmaya devam eder.

Reis Bey kendi şahsında Osmanlı'nın vakur, edip ve fedakâr devlet adamlarını temsil eder. Kendisine teklif edilen hiçbir makamı kabul etmeyerek de bu karakterini taçlandırır.

Romadaki bir diğer norm karakter Doktor Haydar Bey'dir. *"Otuz beş yaşında, orta boylu, çelimsiz yüzü çığıltı, durgun denecek kadar içine kapanık bir adam olan Haydar Bey Arabistan cephesinde zabıt idi. Harbin sonlarına doğru bir Arap aşireti tarafından seyyar hastanesiyle birlikte esir edilmişti."* (a.g.e. : 62-63) Birinci Dünya Savaşı'nda esir düşer. Esir düştüğü aşiret beyinin koltuk altındaki çibanı iyileştirdiği için serbest bırakılır ve Akşehir'e döner. Birinci Dünya Savaşı'nda kurtuluşu Kuvayımillîye'de bulur. Kuvayımillîye saflarına katılır. Kuvayımillîye'nin bölgedeki en etkili isimlerindedir. İstanbullu Hoca'yı Kuvayımillîye hakkındaki tutumundan dolayı uyarmak için evine giderek uyarır; fakat sonuç alamaz. Doktor Haydar Bey eserde Kuvayımillîye için çalışan bir komutan, amir görünümündedir. Kuvayımillîye saflarına katılan halkın silahlı eğitimiyle ilgilenir. Ankara'dan gelen emirlerin yerine getirilmesini sağlar. Milli Mücadele'nin isimsiz kahramanlarından biridir.

Son olarak İstanbullu Hoca'nın eşi Emine'den norm karakter olarak bahsetmek gerekir. Emine daha on beşine basmadan İstanbullu Hoca ile evlenir. Annesi ve dedesi dışında kimsesi yoktur. Emine oldukça güzel ve alımlı bir kızdır. *"Huyu ile güzelliği ve kısa doğru bir fidan gibi serpiliveren yapısı ile görenlere "Tu, tu, tu, kırk bin kere maşallah" dedirtirdi."* (a.g.e. :76) Emine oldukça saygılı ve hürmetkârdır. Eşine karşı oldukça sadıktır. İstanbullu Hoca *"Yalnız kalmak veya çalışmak istedi mi "- Hadi sen yat, ben biraz gecikeceğim..."* derdi. Emine de sessizce çekilir, fakat şafak atıncaya kadar da olsa yatağın önündeki sedirde, diz çöküp oturur" (a.g.e. :131) Hoca'yı beklerdi. Emine, oğlu Mehmet doğmadan birkaç gün önce İstanbullu Hoca'nın gidişine üzülür, ağlar. Sonra bir gün eşinin öldüğü haberiyle yıkılır. Laf söz olmasın diye yaşlı biriyle evlendirilir. Romanın sonunda İstanbullu Hoca Akşehir'e döndüğünde eşine tekrar kavuşmak için onun boşanmasını planlamasına rağmen Emine'nin ömrü buna vefa etmez. Bir Cuma sabahı vefat eder. Romanda Emine Anadolu'daki sadık eşin temsilcisidir.

3.3 Kart Karakter

Kart karakterler tek tip bir kişiliğe sahiptirler. Herhangi bir değişime ve dönüşüme uğramazlar. *"Romanda tek bir özelliğin sembolü olan kart karakterlerdir. Her şeye rağmen tabiattaki esas niteliklerini muhafaza ederler ve değişmezler. Bu tür roman kahramanları yalın kat bir kişiliğe sahiptirler ve daha çok hedef objeye varması engelleyen karşıt güç gurubundadırlar."* (Korkmaz, 1997:300) Bu tür roman karakterleri *"yalınkat bir kişiliğe sahiptirler ve tek bir tümceyle anlatılabilen kişilerdir"* (Forster 1982:108) Kart karakter başkışının karşısındadır ve başkışının değerlerini yıkmak için çalışır.

Küçük Ağa romanında kart karakterler Rum ve Ermeniler ile çetelerdir. Niko, romandaki en önemli kart karakterdir. Terzilikle uğraşır. Kurtuluş Savaşı’nda Pontus Rum Devleti’ni kurmayı amaçlayan ve Osmanlı’nın bu zor anlarını fırsat olarak gören Rumları temsil eder. Kart karakter olan Niko, norm karakterlerden Salih ile çocukluk arkadaşdır. Rum ve Osmanlı halkı arasında olan bütün uzaklığa rağmen ikili oldukça yakındırlar. Bu dostluk Salih’in bir kavgada Niko’yu kurtarmasıyla başlar ve gittikçe ilerler. “Başlangıçta bu dostluğu iki cephe de yadırgar, hatta sert müdahalelerde bulunurdu, ama yavaş yavaş benimsendi gitti, zamanla imalar bile yapılmaz oldu.” (a.g.e. :10) Romanda Niko Pontus Rum Devleti ideali uğruna Akşehir’den ayrılır. Bunu fark eden Salih de kendine gelir ve vatanın kurtuluşu için çalışmaya başlar. Eserde kart karakter olan Niko karşı cepheyi temsil ederken, norm karakterlerden Salih’in de doğru yolu bulmasına yardım etmiş olur.

Eserde bütün Rumlar kart karakter konumunda değildir. “Küçük Ağa’da hain yahut zalim Rumlar ve Ermenilerin yanı sıra Manifaturacı Eftim ve Bilhassa Doktor Minas gibi insaf ve insaniyet sahibi, birlikte yaşamının sorumluluk ve erdemine inanmış azınlık mensupları da vardır.” (Andı, 2011: 144) Rum olan ve Rumların Pontus Rum Devleti kurmak için toplandıkları gece devlet kurma planına karşı çıkarak “biz Osmanlıyız” (a.g.e. :86) diyen Kirye Vasili kart karakter değildir. Yine Rum Doktor Minas “Ben Osmanlıyım Ali emmi, Osmanlı.” (a.g.e. :385) diyerek bütün Rumların vatan haini olmadıklarını temsil eder.

Bir başka kart karakter de çetelerdir. Ülkenin yönetimindeki boşluğu fırsat bilen çeteler türemiştir. Bu çeteler düşmanla çarpışmak yerine Osmanlı halkına zulmetmektedir. Bunların en önde geleni Çakırsaraylı çetesidir. Çakırsaraylı, eğitim görmemiş, kaba saba bir çete reisidir. Oldukça gaddardır. Osmanlı’nın bu zor zamanlarında ortaya çıkmıştır. Romanda Akşehir’i basmayı planlar. Akşehir halkı elinde avucunda ne varsa ona göndererek Akşehir’i basmamasını, namusuna dokunmamasını ister. Bu amaçla yanına İstanbullu Hoca’nın nasihatlerini de içeren bir mektupla yaylaya giden Reis Bey Çakırsaraylı’yı etkileyemese de toplam 270 adamından 180 tanesinin Kuvayımilliyeye saflarına geçmesini sağlar. Gücü iyice azalan Çakırsaraylı çetesini Kuvayımilliyeye bozguna uğratar. Çakırsaraylı çetesi eserde diğer çeteleri ve fırsatçıları temsil eder.

3.4 Fon Karakter

Olay örgüsünün sağlam kurulması için fon karakterlere ihtiyaç duyulur. Fon karakterlerin eserde çok önemli vazifeleri bulunmamaktadır. Olayların gelişimine etkileri yoktur. “Romanda sadece sosyal ilişkiler ağını örmek, sosyal atmosferi yaratmak ve eserin esas karakterleriyle tezat teşkil etmek için yaratılmış” (Tekin, 2003: 97) olan fon karakterleri Şerif Aktaş “dekoratif unsur niteliğinde kahramanlar” olarak değerlendirirken (Aktaş, 2005: 38), Himmet Uç “romanın temasını, mesajını üstlenen şahıslar” (Uç, 2006: 152) olarak değerlendirir.

Kimsesiz kalmış, bir oğlunu Çanakkale’de şehit vermiş olan ve çektiği çileler sonucu yarım akıl kalan Çolak Salih’in annesi Fatma teyze, Kuvayımillie neferlerinden Yüzbaşı Hamdi, Mülâzım Niyazi, Çakırsaraylı çetesinden Hurşit, Akşehir halkından Kel Hacı, Müftü, Kahveci Salim, Hacı Yusuf, Demirci Sabri Usta, Mustafa Efendi. Mevlit ağa, İmam Haşim efendi, Mumcu Mustafaefendi, Emine’nin annesi, Konya Valisi Cemal Bey, Rum Ligor, Hristaki, Mavro... Eserdeki fon karakterlerdendir. Bu karakterler eserin daha iyi anlaşılmasını ve olayların okuyucunun zihninde daha iyi canlandırılması için var olan dekoratif karakterlerdir.

4. Mekân

Eserde olayların geçtiği yer olarak düşünebileceğimiz mekân eserin okuyucunun gözünde canlandırılması ve kavranması için oldukça önemli bir unsurdur. *“Vakanın mahiyeti, çok defa mekân tasvirlerine ayrılan satırlarda sezdirilir.”* (Aktaş, 2005:128) Oldukça kasvetli bir şekilde tarif edilen bir mekânda mutlu bir hadisenin yaşanması beklenmediği gibi, güzellikleriyle tasvir edilen bir mekânda da kasvetli hadiselerin yaşanması beklenmez. *“Mekân, anlatı sisteminde yer alan vaka’nın somutlaşmasında önemli rol oynar. Okuyucu – masal ve destan için dinleyici- mekânın devreye sokulmasıyla anlatılanları daha iyi ve daha kolay anlar. Mekân, açıklamaya çalıştığımız üzere, sadece olayın değil, romanın diğer elemanlarının çizim ve tanıtımında rol oynayan önemli, hatta vazgeçilmez bir unsurdur.”* (Tekin, 2003:150)

Küçük Ağa romanında mekân, içinde barındırdığı insanların ruhsal ve fiziksel kimliğiyle örtüşen özellikleriyle birlikte işlevsel olarak kurgulanır. Küçük Ağa romanında olayların merkezinde Akşehir bulunmaktadır. Olayların büyük bir kısmı Akşehir’de geçer. Akşehir, Konya’ya bağlı bir kasabadır. Romanın norm karakterlerinden Çolak Salih’in, Doktor Haydar Bey’in ve Ali emminin memleketidir. Romanın başkişisi İstanbullu Hoca’nın görev yaptığı kasabadır. Eser 1919 yılı Akşehir’inin tanıtımı ile başlar. *“Akşehir: 1919. Önce Tekke Deresi’nin üstü karardı, sonra şimşekler çakmaya başladı, ardından da yağmur boşandı. Kasabanın doğuya meyilli sokaklarında sağlı sollu ırmaklar peyda olmuştu. Gökyüzü neyi var neyi yoksa boşaltacak gibi idi.”* (a.g.e. :7) Akşehir dar bir mekân olarak nitelendirilebilir. Bu kadar karamsar bir şekilde tasvir edilen bir mekân ile başlayan bir eserdeki olaylar da elbette karamsar olacaktır. Nitekim eserin başında savaştan bitkin ve yenik çıkan Osmanlı ve Osmanlı’nın bir bitkin kasabası olan Akşehir anlatılır.

Tarık Buğra bize aynı kasabanın iki ayrı mekânından bahseder. Biri dört yıldır savaşa gönderdiği eşini, babasını, dayısını bekleyen; aç, sefil, perişan bir halde kalan, bütün yükü geride kalanların çektiği Müslüman Akşehir. *“Dört yıldır dükkânlarla, bağlarla, bahçe ve tarlalarla yalnız onlar uğraşıyor, her şeyin verimi de ona göre düşüyordu. Aylardan beri her ev kocaman bir göz olmuş, yollara dikilmişti. Her evin beklediği biri vardı,*

bir yavuklu, bir koca, bir oğul, bir ağa veya dayı...” (a.g.e. :7) Diğeri ise Gâvur Mahallesi. Burada ise durum tam tersinedir. Ermeni ve Rumların yaşadığı bu mahallede ise eğlence, şenlik, düğün havası esmektedir. Bir tarafta savaşıyor, savaşta yenilgiye uğrayan Osmanlı, diğer tarafta bu çöküşü fırsat bilen Gâvur Mahallesi vardır. “Tekke Deresi’ne doğru sokulan bu kârgir ve kiremit damlı evlerde hava bambaşka idi. Akşehir’i saran çöküntüye karşı bu mahalle gün gün dinçleşiyordu. Yatsıyla birlikte kasaba o deliksiz karanlığın içinde mezar uykusuna dalar, fakat bu evlerde pencereler turuncu turuncu bakardı ve Minas’ın, Yorgo’nun meyhanelerinden sokağa kahkahalar, şarkılar, gitar ve ud sesleri taşardı.” (a.g.e. :8)

Eserde Akşehir ayrıntılı bir şekilde tasvir edilir. Sokakları, mahalleleri anlatılır. Yazar ayrıntılı tasvirleri ile eserin gerçekçiliğini arttırmıştır. “Topyeri ile Çobankaya’nın arasındaki Tekke Deresi’ni bir üçgenin tabanı gibi kapatan Taşoluk Sokağı iki fırını, bir bakkalı, bahçeli ve iki, üç katlı evleri ile Akşehir’in gözde semtlerinden biri idi.” (a.g.e. :16) Akşehir’in önemli mekânlarından biri de kahvehanedir. Harpten geriye sağ kurtulan kasabanın erkekleri burada toplanır, vakit geçirir, gelen havadisler üzerine konuşurlardı. Kahvenin perişan hâli, ihlamur dışında içecek bir şey olmayışı, kahveci Salim’in bir ayağının olmaması vb. o günkü Akşehir’i daha iyi anlamamıza yardım eder. Rumların meyhanesi de önemli mekânlardan biridir. Rumların bir araya gelip eğlendikleri, şarkılar söyledikleri meyhanede Pontus Rum Devleti kurma amaçlı toplantılar da düzenlenir. Yine kasabadaki Ulu Cami de eserdeki önemli mekânlardan biridir. İstanbullu Hoca ile Kuvayımilliyeciler arasındaki tartışmalar bu camide gerçekleşir. İstanbullu Hoca Cuma hutbelerinde Kuvayımillie’yi çok sert bir şekilde eleştirerek halkın padişahın yanında kalmasını sağlamaya çalışırken, Kuvayımillie liderlerinden Doktor Haydar Bey ve Reis Bey de hutbeden sonra söz alarak Kuvayımillie’yi savunurlar.

Eserde diğer mekânlar ise şunlardır. Kuvayımillie birliklerinin kaldığı Ortaköy’deki çiftlik, Kuvayımillie’nin karargâhı olan Alayunt ve Yakasaray, Etem Bey’in karargâhı olan Kütahya, Tefvik Bey’in karargâhı olan Sabuncupınar ve Çakırsaraylı çetesinin karargâhı olan Ketenlik yaylası.

5. Zaman

Bir eserde zaman okuyucuya vakanın gerçekleşme dönemini gösterir ve okuyucunun o dönemdeki toplumu tasavvur etmesini sağlar. Eserlerde “zaman” karşımıza farklı şekillerde çıkabilir. “Bir romanda zaman tablosu, ilk elde, “vaka zamanı” ve “anlatma zamanı” olmak üzere iki düzeyde şekillenir... Bir olay belli bir zamanda cereyan eder (vaka zamanı), bu olay belirli bir süre sonra romancı tarafından öğrenilir/ duyulur, yine aynı olay, belli bir zamanda kaleme alınır (anlatma zamanı).” (Tekin, 2003:118) Küçük Ağa romanında vaka zamanı olayların yaşandığı Birinci Dünya Savaşı sonrası ile Kurtuluş Savaşı’nın sonlarına doğru olan zaman dilimidir. Vaka 1919’un baharında Çolak Salih’in Akşehir’e dönüşüyle başlar ve düzenli ordunun kurulmasından sonra Küçük Ağa’nın Akşehir’e dönmesi ve Eminé’nin ölümünden sonra Akşehir’den ayrılması ile

sonlanır. Yazarın vakayı kaleme aldığı zaman (anlatma zamanı) ise 1963'tür. Yani vakadan yaklaşık 40 yıl sonra eser kaleme alınmıştır.

Eser bir tarihi roman hüviyetindedir. Yıllar süren olaylar eserde kronolojik bir sırayla verilir. "Akşehir 1919'un baharını, büyük çöküntüden sonraki ilkbaharı karşılıyordu." (a.g.e. :7) "İstanbullu Hoca'nın Akşehir'e gelişi Mayıs'ın 29'unda idi." (a.g.e. :57) "İstanbullu Hoca'dan Üç gün sonra Akşehir'e bir başkası daha geldi. Bu, kasabanın yetiştirdiği ilk Doktor Haydar Bey'di. Gönülsüzlerin Haydar Bey." (a.g.e. :62) Örneklerini arttırabileceğimiz zaman ibarelerinden eserin tarihi ve kronolojik bir sıraya göre ele alındığını ve eserin sıra dizimsel olarak kurgulandığını görmekteyiz.

Eserde zaman zaman geriye dönüşler de yaşanmaktadır. Yazar, bu geri dönüşlerle geçmişi öykü zamanına taşır. "Bir dünya çöker de insanın içi fenalaşmaz mı? Nitekim Salih hastahane de kendine gelir gelmez ilk olarak Raziye'yi hatırlamış ve "Bitti" diye düşünerek şarapneli bir kere daha yemiş gibi olmuştu." (a.g.e. :17) "Salih, anasının dalgın tarafına getirip Büyük Aynalığa ilk yaklaştığı günü hatırladı. İçindeki ürperme... nefesini zayıflatan, aklını donduran korkulu hayranlık!... Tıpkı bugünkü gibi Salih bugün de işte böyle Büyük Aynalığa bakar gibiydi." (a.g.e. :45)

Tarık Buğra tarih sırasına göre olaylar zincirini ele alırken zaman zaman tarihi bilgileri de araya sıkıştırır. Bu bilgiler resmi tarih ile birebir örtüşmektedir. "Erzurum Kongresi, Sivas Kongresi, Kuvayimilliyе'nin Ferid Paşa kabinesini düşürmek için yaptığı uzun mücadele ve nihayet başarı; Damad Paşa'nın istifası, bunun arkasından da yeni sadrazam Ali Rıza Paşa ile bitip tükenmeyen pazarlıklar..." (a.g.e. :232) "Ve Küçük Ağa öğrenmişti ki, Erzurum Kongresi'ni hazırlayanlar, yani ilk kıvılcımı çakanlar Kâzım Karabekir Paşa ile anlaşılan Hüseyin Avni Bey ile Raif Hoca idi. Onlar çağırılmışlardı Mustafa Kemal Paşa ile Rauf Bey'i. Hatta bunlar Kongreye katılabilsinler diye kendileri üyelikten çekilmiş, yerlerini onlara bırakmışlardı. Şimdi ise Rauf Bey için "elastiki" deyimini kullanılıyor. Paşa göğüs geçirmeden anılmıyordu." (a.g.e. :475)

6. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Romanı kim, nasıl, nerede, ne zaman anlatmıştır sorularına verilen cevaptan eserdeki bakış açısı ve anlatıcıyı bulmamız mümkündür. Şerik Aktaş bakış açısını "anlatma esasına bağlı metinlerde vaka zincirlerinin ve bu zincirin meydana gelmesinde kullanılan mekân, zaman, şahıs kadrosu gibi unsurların kim tarafından görüldüğü, idrak edildiği ve kim tarafından, kime nakledilmekte olduğu sorularına verilen cevaptan başka bir şey değildir." (Aktaş, 2005: 78) şeklinde açıklar. "Her romanda yazar dışında, yazar adına konuşan bir anlatıcı vardır" (Aktaş, Gündüz, 2009:347) Küçük Ağa romanında her şeyi gören, bilen, kahramanlarını geçmişlerini, geçmişte neler yaptıklarını, nerelerde bulduklarını, içinden geçirdiklerini, ruh hallerini bilen, sevinçlerinden ve üzüntülerinden haberdar olan hâkim bakış açısı ve anlatıcı kullanılmıştır.

Eserin henüz başında, Çolak Salih Akşehir istasyonuna indiği zaman anlatıcı, Salih’in içinden geçirdiklerini bilir ve dile getirir. *“El sallamak, güle güle diye bağırarak isterdi. Bahtınız açık olsun demek isterdi. Fakat el sallayamazdı, bir eli bütün koluyla birlikte Kütülammare’de, bir kum tepesinde kalmıştı, öbür eli de pis, sefil, fakat kocaman torbasını tutuyordu. Ve artık bütün iyi dilekler boşunaydı, bu trenin yolcuları gülmeyi de, bahtlarını da topyekûn kaybetmişlerdi.”* (a.g.e. :11) Memlekette “ufak tefek şeyler” olduğunu işiten Çolak Salih’in aklından geçenleri ve isteklerini de yazar bize hâkim bakış açısı ve anlatıcıyla verir, âdeta Çolak Salih’in içini okur. *“Ufak tefek şeyler?.. Bu Niko’nun ufak tefek dediği şeyler belki de dullara, yetimlere, kocamışlara hayatı zehir etmişti. Pantolonu, ceketi beklemeden dışarı fırlamak istiyordu. İçi içini yiyordu. Bir an önce Kunduracılar Arastasında, Mumcu’nun dükkânının üstündeki kahvede olmak istiyordu.”* (a.g.e. :32)

Hâkim bakış açısında anlatıcı kahramanların geçmişlerini ve geçmişte yaşadıklarını da bilir. Anlatıcı İstanbullu Hoca’nın hutbedeyken geçmişten neler hatırladığını bilir. *“Hoca sakalını sıvazlamaya başlamıştı. Şeyhülislam efendi hazretlerinin, “Oğlum Mehmet Reşit Efendi, senin için bir tek tehlike var, o da gençliğin” deyişini hatırladı ve elini sakalından çekti.”* (a.g.e. : 99) Tarık Buğra, Doktor Haydar Bey’den bahsederken onun geçmişten bu yana ne kadar dindar olduğunu bilir. *“Allah’a imanı hiçbir macerasında, maceralarının hiçbir anında sarsılmamıştı. Tertemiz bir Müslüman’dı. Talihin en kötü oyunlarında bile sitemi aklının ucundan, gönülünün kıyısından geçirmemişti.”* (a.g.e. :117)

İstanbul Hoca’ya “vur emri” çıktığında, Hoca eşi Emine’yi bırakarak kaçmak zorunda kalır. Yazar hâkim bakış açısı ve anlatıcıyla Hoca efendinin gelecekte duyacağı ıstırapı önceden haber verir. *“Hoca efendiye gelince, o daha beş on dakika ne bir şey duydu, ne de düşündü. Bu, tam bir ustura yarasına benziyordu. Kan sonra sızacak, acı ondan da sonra başlayacaktı; hem de ne acı!..* (a.g.e. :253) İstanbul Hoca’nın konuşmak konusunda tereddütte olduğu bir sırada onun konuşmak zorunda kalacağını yazar önceden bilir. *“Konuşmanın şart olduğunu, önlenemeyeceğini de seziyordu. Nitekim işte en zayıf anında buna mecbur olacaktı.”* (a.g.e. :117) İstanbul Hoca eşi Emine’den doğacak oğluna Mehmet isminin konmasını ister. Emine bir şeyler olacağını sezmiştir. Ve anlatıcı olacakları da yine “bakan bir ruh” (Stanzel 1997: 21) tavrıyla, önceden bilmektedir. *“Kadın gülümseyerek sustu. Hoca efendi de devirdiği çamı düzelttiğini sandı. Hâlbuki Emine onun ardından kapıyı kapar kapamaz anasına koşacak ve dolu dolu gözlerle, “Aklının ermediği bir şeylerin döndüğünü, bundan çok korktuğunu” söyleyerek, hatta sessiz sessiz ağlayacaktı.”* (a.g.e. :219)

Yazar hâkim bakış açısıyla aynı anda üç farklı yerde cereyan eden olayları da anlatır. Her üç yerde cereyan eden olaylar yazarın bilgisi dâhilindedir. *“Salih, Küçük Hacı’nın seklâvisini yağmuru geçmek, geride bırakmak ister gibi mahmuzlarken, Küçük Hacı da istasyon müdürünün bindirdiği kara vagona bir çoban ve kırk kadar koyunla Konya’ya doğru yol alıyordu. Reis Bey’e gelince, o Engilli’ye kadar Hâmi’nin sürdüğü kendi faytonuyla gitmiş, orada arabayı bırakarak Yalvaç Beline bir at sırtında varmıştı.”* (a.g.e. :186)

Sonuç

Tarık Buğra'nın Küçük Ağa romanının tematik ve yapı olarak incelendiği bu çalışmada romanın yapı unsurları ayrıntılı bir şekilde irdelenmiştir. Eserde işlenen temalar tespit edilmiş, kişiler ve karakterler tahlil edilmiştir. Hâkim bakış açısı ve anlatıcının egemen olduğu eser, zaman ve mekân unsurlarıyla birlikte ele alınmıştır. Yazar tarafından her bölümün başında ve zaman zaman bölüm içlerinde karşımıza çıkacak bölümle ilgili ipucu diyebileceğimiz başlıklar kullanılmıştır. Bu başlıkları gören okuyucuda o bölümle ilgili merak uyandırılmaya çalışılmış ve okuyucunun ilgisi canlı tutulmaya çalışılmıştır.

Küçük Ağa Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik ayrılan Osmanlı'nın son dönemlerinden başlayarak Kurtuluş Savaşı'nı konu alan bir eserdir. Eser okuyanda milli bilinç uyandırma amacını taşımaktadır. Resmi tarihle tıpatıp örtüşen kısımlarının yanında yazarın kendi görüşleri de eserde işlenmiştir. Bu noktada resmi tarihimizde bir nevi hain olarak görülen Çerkes Etem, eserde vatanın kurtuluşu için büyük çabalar harcadıktan sonra İsmet İnönü ile ters düştüğü için kurtuluş hareketinden ayrılan bir karakter olarak karşımıza çıkar. Bir başka tespit eserde başkişi olan İstanbullu Hoca dönüşüm geçirerek Kuvayımilliyeye saflarına katılır. Eserde dönüşüm geçiren İstanbullu Hoca'nın üzerinden Kurtuluş Savaşı'nın başarısı anlatılır. Eserdeki karakterlerden her biri Kurtuluş Savaşı için çalışan, fedakârlık yapan bir zümreyi temsil eder. Örneğin roman karakterlerinden Çolak Salih sakatların bile Milli Mücadele için ne fedakârlıklarda bulunduğunu, İstanbullu Hoca din adamlarını, Ali emmi Osmanlı halkını, Emine sadık ve vefakâr Osmanlı kadını, Reis Bey devlet adamlarını temsil eder. Yine eserde savaş atmosferi, savaşta yok olan canlar, savaşta sakat kalanlar bütün çıplaklığıyla resmedilir.

Küçük Ağa romanı tarihi bir roman olmasının yanı sıra, eserdeki kahramanların yazarın gerçek hayattan tanıdığı, bildiği kişiler olması hesabıyla realist bir romandır. Kahramanlar gerçek hayattan seçilmişlerdir. Tarık Buğra romandaki Çolak Salih'i babasının dükkânında tanımış, babasının defterinde Çolak Salih, Ali emmi, Doktor Minas ve diğer roman kişileri hakkında bilgiler bulunmuştur. Olayların kurgusu, üslup ve yapısı eserin tarihi gerçekliğiyle örtüşür. Yine Küçük Ağa romanında hâkim bakış açısı ve anlatıcı tekniği oldukça başarılı bir şekilde uygulanmıştır.

KAYNAKÇA

- AKTAŞ, Şerif (2005). Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş, Ankara, Akçağ Yayınları.
- AKTAŞ, Şerif ve GÜNDÜZ, Osman (2009). Yazılı ve Sözlü Anlatım, Ankara, Akçağ Yayınları.
- ANDI, M. Fatih (2011). Hayata Edebiyatla Bakmak, İstanbul, Hat Yayınevi.
- BUĞRA, Tarık (2000). Küçük Ağa, İstanbul, Ötüken Yayınevi.
- FORSTER, E.M. (1982). Roman Sanatı, (Çev. Ünal Aytür), İstanbul, Adam Yayınları.
- KORKMAZ, Ramazan (1997). Sabahattin Ali İnsan ve Eser, İstanbul, Y.K.Y.
- NACİ, Fethi (2009). Yüz Yılın 100 Türk Romanı, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları
- STANZEL, Franz K. (1997). Roman Biçimleri(Çev. Fatih Tepebaşı), İstanbul, Çizgi Yayınları.
- STEVICK, Philip (2004). Roman Teorisi, (Çev. Sevim Kantarcıoğlu), Ankara, Akçağ Yayınları.
- TDK (2005). Türkçe Sözlük, Ankara.
- TEKİN, Mehmet (2003). Roman Sanatı, İstanbul, Ötüken Yayınları.
- UÇ, Himmet (2006). Roman Eleştiri Terimleri, Ankara, Bizim Büro Basımevi Yayınevi.